

Eesti kasvatus- ja haridusteadusliku mõtte järjepidevuse probleem

Airi Liimets

6. detsember 2018

Miks üldse rääkida järjepidevusest?

- **Kultuuriinimene on mäluinimene**
- **Mälu vajab eksisteerimiseks:**
 - a) teatud enesesisest kommunikatsiooni, avatust iseendale (s.h iseenda minevikule);**
 - b) välist kommunikatsiooni ehk avatust välisele maailmale.**
- **Mälu eksisteerib loominguulise protsessina**

Kui eirata mälu kujunemise mehhanisme,

... võib sündida **MANKURT**.

- *Manguurah* – mäluta loll
- *Mengirt* – vang, kellelt on võetud mälu ja kes on tehtud orjaks
- Mankurdiks võib saada ka ise end vangistades ja orjaks muutes

Kasvatusteadlased Eestis 1918-1940

1) Johannes Käis (1885-1950)

1935 “Isetegevus ja individuaalne tööviis”

1946 “Valitud tööd”

2018 „Õpetuse alused ja teed“

2) Peeter Põld (1878-1930)

1932 “Üldine kasvatusõpetus”

1933 “Eesti kooli ajalugu”

3) August Kuks (1882-1965)

1930 “Sissejuhatus didaktikasse”

1934 “Eesti koolinoorsoo ideaalid”

4) Mihkel Kampmaa (1867-1943)

1932 “Didaktika põhjooned”

Kasvatusteadlased Eestis nõukogudeajal

1) Aleksander Elango

2) Helga Kurm

3) Enn Koemets

4) Inge Unt

5) Heino Liimets

6) Lembit Andresen

7) Jaan Mikk

8) Viive-Riina Ruus

9) Jüri Orn

10) Inger Kraav

11) Peeter Kreitzberg

12) Larissa Vassiltshenko

13) Ella Lukas

14) Milli-Irene Pedajas

15) Ants Kõverjalg

16) Silvia Kera

17) Ulve Kala

18) Kanni Indre

19) Leida Talts

20) Eha Hiie

Heino Liimetsa olulisimad tööd

- 1) Miks ma ei saa oma lapsega hakkama? (1968)
- 2) Gruppovaja rabota na uroke (1975)
- 3) Rühmatöö tunnis (1976)
- 4) Organisation des Unterrichts und Lebensweise der Schüler (kaasautorid: H. Babing, R. Gapp) (1981)
- 5) Kollektiv i litshnost' shkol'nika I-II (kaasautorid: A.Kurakin, L.Novikova) (1981)
- 6) Didaktik (kaasautor: W. Naumann) (1982, 1985)
- 7) Kak vospitõvaet protsess obutshenija? (1982, 1998, 2001)
- 8) Noorele õpetajale (kaasautorid: J.Orn, M.-I.Pedajas, R.Virkus) (1985)

Sarnasus nr.1

Ideede tekkimise sotsiaalkultuuriline lähtekontekst

Mõlemad situatsioonid, kus oli vajadus kummutada ainekeskne pedagoogiline paradigma.

Käis – 1920. aastate algus, ületada vana tsaariaegsed kasvatustraditsioonid, toeks euroopalik reformpedagoogiline liikumine;

Liimets – 1950. aastate keskpaik, vana ületada NSVLi didaktika ainekesksus, toeks käisilik Eesti traditsioon ja euroopalik reformpedagoogika

Euroopa reformpedagoogiline töökoolipedagoogika

1912. aastal ilmunud Georg Kerschensteiner'i teos "Begriff der Arbeitsschule" (Töökooli mõiste), kus

- 1) vastandatakse töökooli ning vana raamatukooli (lk 3);**
- 2) vaimse töö ja pingutuse primaarsus (lk 43; 74) võrreldes mis tahes manuaalse ning praktilise tööga;**
- 3) isetegevus, spontaansus ja vabatahtlikkus töö juures (lk 80-88),**
- 4) töö kui askees selle sõna vanakreekalikus tähenduses – s.t töö kui enesekujundamine, kui iseene motiveerimine, kui iseenesest lähtuv ja iseend loov tegevuslikkus (lk 91);**
- 5) isiksuse terviklik areng (lk 146), õpilase sidumine kultuuri kui sellisega (lk 123), eetilise eluhoiaku ja enesemõtestamisoskuse (lk 90), sotsiaalsuse (lk 146) kujunemine.**

Sarnasused nr.2-6

- 2) Sündis seostatud mõistetega süsteem, kus oli ka keskne tuummõiste**
- 3) Kasvatuse protsessi üldeesmärk – terviklik isiksus**
- 4) Õppeprotsessis individuaalsuse ja sotsiaalsuse ühtsuse idee; kasvatava õpetuse idee;**
- 5) Didaktilise tegelikkuse vaatlemine laiemal kasvatustegelikkuse osana;**
- 6) Isiksuse arengu seisukohalt on õppeprotsessis tähtsaim, kuidas õppeaine, õpetaja ja õpilased ning õpilased omavahel suhestatud on; mitte pole õppeaine sisu tähtsaim.**

Käisi ja Liimetsa ideestike sarnasus nr.2

- Mõlemal sündis otsingute tulemusena terviklik ideestik, mida väljendab omavahel seostatud mõistetega süsteem, kus on ka keskne tuummõiste - Käisil isetegevus, Liimetsal elustiil**
- Mõlema ideedesüsteemis on metodoloogiline ja rakenduslik tasand omavahel argumenteeritult seostatud.**
 - Liimetsal aitab eriliselt seoseid luua kõiki tasandeid läbiv elustiilifenomen.**

Käisi teooria kategoriaalne süsteem

- Üldmetodoloogiline lähtealus – käsitus õpilase isiksuse terviklikkusest
- Didaktilis-metodoloogilised põhimõtted
Isetegevus ↔ Individuaalsus ↔ Sotsiaalsus
- Didaktilis-rakenduslikud vahendid
Individuaalne tööviis ehk tööjuhataste menetlus (töö ühisrindel ↔ individuaalne töö ↔ rühmatöö)
- Kajastumine õppekavades ja tööjuhendites
Üldõpetus, õppeainete keskustamine, koduloolisuse põhimõtte järgimine
- Üldeesmärk – tervikliku isiksuse, aktiivse ühiskonna liikme kasvatamine

Liimetsa teooria kategoriaalne süsteem (1)

- Üldmetodoloogiline lähtealus – süsteemne lähenemisviis, isiksuse arengu keskne pedagoogiline mõtlemine
- Kasvatusteaduslik-metodoloogilised põhimõtted

Integratsioon ↔ Interaktsioon ↔ subjektsus ↔ ise- ja eneseregulatsioon ↔ kultuuriline ja sotsiaalne identifikatsioon ↔ tegevuste isiksuslik funktsionaalne mõte ↔ käsitus elustiilist kui ühtaegu isiksuse kujunemistegurist ja tal kujundatavast kvaliteedist

Liimetsa teooria kategooriaalne süsteem (2)

Didaktilis-metodoloogilised vahendid

a) Kasvatustegevuse kolm tasandit ↔

b) Didaktika printsiibid pedagoogilises mõtlemises ↔

c) Elustiil kui sotsioloogiline kategooria (elustiil kui õpilase tegevustesüsteem kultuuris ja õpitegevus elustiilis)

Liimetsa teooria kategooriaalne süsteem (3)

Didaktilis-rakenduslikud vahendid

- 1) Kasvatus kui interaktsioon ning arenguks tingimuste loomine; elustiil arengupsühholoogilise kategooriana (s.h väärtused kui elustiili tuum) \leftrightarrow
- 2) Kasvatav õppeprotsess ning õppetöö organisatsioonilised vormid (rühmatöö \leftrightarrow individuaalne töö \leftrightarrow frontaalne töö \leftrightarrow kollektiivne töö)

Kasvatus-õppeprotsessi üldeesmärk – isiksuse terviklikkust väljendavate integraalsete omaduste (eneseteadvus, suundus, õpistiil, loovus) kujunemine inimesel, elustiil kui kujundatav kvaliteet – s.t elustiil pedagoogilise kategooriana

Sarnasus nr.3

Kasvatusprotsessi üldeesmärk – tervikliku isiksuse areng

- Käis – pestalozzilik käsitlus inimese terviklikkusest, aktiivsuse idee, individuaalsus + sotsiaalsus
- Liimets – sihiks isiksusel integraalsete omaduste (eneseteadvus, loovus, suundus, õpistiil) kujunemine

Käisi tuummõiste - isetegevus

Isetegevuse mõistes on kaks külge – tegevus, aktiivsus ja iseseisvus, millele viitab täiend „ise“. Järelikult on isetegevus mitmetasandiline nähtus, kus Käis eraldab kolm astet:

- 1) Iseseisev töö individuaalses töösammus:
- 2) Individuaalne töö, kui osaliselt saab ise teha valikuid:
- 3) Individuaalne töö laiemas mõttes, kui see väljendab täielikku spontaanset vabadust teha ise kõik otsustused.

Üksnes isetegevust võimaldavad tööviisid toetavad isiksuse kui terviku arengut.

Elustiil kui Liimetsa teooria tuummõiste

- **Elustiili komponendid: tegevused ja väärtused**
- **Elustiil kui fenomen peegeldab psüühilist, sotsiaalkultuurilist ning kasvatuslikku tegelikkust**
- **Et kool saaks täita õpilase elus kõigi õpiprotsesside integraatori rolli, selleks peaks teadma õpilaste poolt õppimisele omistatavat isiksuslikku funktsionaalset mõtet, nende elustiili kui terviku iseärasusi ning õppimise kui tegevuse asendit selles, ja õppimise seoseid noorte jaoks teiste oluliste tegevuste isiksuslike funktsionaalsete mõtetega**

Pestalozzi 1818

**Küll tõelised tõed tõusevad ikka jälle kui
vaimud oma krüptidest ja mõjutavad
inimeste südameid, kuni nad lõpliku
lahenduse ja rahu leiavad teoks
saamises reaalses elus!**